

УДК 343.97

Олена Бугера,

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри права

Київського національного лінгвістичного університету

СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Стаття присвячена дослідженню проблем використання Інтернету для спеціально-кримінологічного запобігання злочинності. Зроблено висновок про здійснення вказаного запобігання за такими напрямками: використання соціальних Інтернет-мереж для моніторингу кримінологічно значимої інформації, створення спеціалізованих блогів, організація чатів; задіяння Інтернету речей (електронні пристрої для дистанційної ідентифікації місця знаходження особи; системи дистанційного контролю концентрації алкоголю в крові водія та ін.); створення спеціалізованих сайтів з практичними рекомендаціями щодо запобігання фоновим для злочинності явищам; Інтернет-картографування кримінологічної інформації та ін. Важливим є також створення умов для використання мережі Інтернет задля підвищення рівня комунікації між громадськістю та правоохоронними органами.

Ключові слова: Інтернет, спеціально-кримінологічне запобігання, злочинність, соціальні Інтернет-мережі, Інтернет речей.

Постановка проблеми. Вирішення проблеми запобігання злочинності залишається важливим складником кримінологічних досліджень. Актуальність та необхідність їх проведення підтверджується статистичними даними. Зокрема, протягом січня-червня 2018 року в Україні було вчинено 4 тис. 465 умисних убивств, що на 21 % більше, ніж за аналогічний період минулого року [1].

Аналіз сучасного стану злочинності в Україні та пов'язаних із ним загроз для нормального розвитку нашої держави доводить необхідність здійснення комплексного кримінологічного супроводу протидії злочинності в Україні та реалізації цього процесу шляхом удосконалення нормативно-правового, організаційного, інформаційного та науково-методичного забезпечення зазначеної діяльності [2, с. 213].

Останні тенденції розвитку кримінологічної науки вказують на актуальність використання мережі Інтернет для запобігання злочинності, зокрема, на спеціально-кримінологічному рівні. Базисом для цього є, поперше, стрімкий розвиток інформаційних технологій та істотне підвищення рівня доступу до мережі Інтернет як державних структур, так і населення, по-друге, перелік можливостей мережі Інтернет є унікальним з точки зору швидкості обігу інформації, можливості її оброблення, аналізу, здійснення комунікації та ін., по-третє, процес розвитку мережі Інтернет дозволяє здійснити технічне переоснащення правоохоронних органів у

напрямі підвищення рівня їх інформатизації, використання можливостей Інтернету речей, а також розроблення спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання використання можливостей мережі Інтернет для спеціально-кримінологічного запобігання злочинності досліджені недостатньо. Разом із цим окремі проблеми використання соціальних Інтернет-мереж для запобігання злочинності, картографування кримінологічно значимої інформації, підвищення рівня правової культури з використанням мережі Інтернет досліджували такі вчені, як: К. А. Автухов, Н. О. Андрійв, А. М. Бабенко, В. Д. Гавловський, О. Ф. Гіда, В. В. Галунько, С. В. Горова, О. В. Каплій, Г. П. Клімова, О. В. Косолап, Н. В. Кушакова, О. В. Минькович-Слободяник, Є. В. Орлов, В. А. Пересадько, Н. В. Теремцова, О. Ю. Юрченко та інші.

Мета статті – дослідження можливостей використання мережі Інтернет для запобігання злочинності на спеціально-кримінологічному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запобігання злочинності здійснюється різними засобами: правовими і неправовими, процесуальними, організаційно-управлінськими тощо. За ознакою характеру застосовуваних засобів розрізняють кримінально-правове запобігання (впливом кримінального закону, покарання у вигляді

ді виконання ним загальної та спеціальної превенції). Вказується на кримінально-виправне (пенітенціарне) запобігання, яке здійснюється стосовно засудженого спеціально-запобіжними виправно-трудовими засобами. Усі названі засоби запобігання об'єднує те, що вони застосовуються та чинять вплив: 1) лише після скоєння злочину для запобігання рецидиву; 2) засобами, що мають інше спеціальне призначення і лише „попутно” відіграють запобіжну роль; 3) у сфері, що регулюється нормами права; 4) у межах, які визначаються нормами права. На відміну від названих різновидів, багато заходів запобігання злочинності чинять вплив: 1) не тільки після скоєння злочину, але частіше до нього; 2) у сфері, яка лише частково регулюється правом; 3) засобами, що мають виключно цільове запобіжне призначення; 4) інколи паралельно із засобами згаданих вище різновидів, але частіше після них. Такі заходи становлять окремий різновид діяльності щодо запобігання злочинності – суто кримінологічний, їх так і називають – спеціально-кримінологічні [3, с. 328-329].

Спеціально-кримінологічне запобігання має на меті не допустити скоєння реально можливих злочинів, а якщо вони почали відбуватися, то зупинити їх на ранній стадії. Важливою ділянкою запобіжної діяльності є виявлення та усунення так званих криміногенних факторів. При цьому зазвичай використовуються не тільки організаційні, правові й оперативно-розшукові, але й економічні, педагогічні та медичні заходи. Спеціально-кримінологічна профілактика здійснюється у формі відомих планів або програм підсилення боротьби зі злочинністю. У них передбачається система заходів, спрямованих на профілактику конкретних видів і груп злочинності, злочинності взагалі, злочинності на певній території (держава, регіон). Передбачувані програми заходів реалізуються через взаємодію та взаємоузгодженість діяльності суб'єктів профілактики. Безумовно, ефективність запобігання злочинам залежить від узгодженості програми боротьби зі злочинністю з концепцією державного плану економічного та соціального розвитку країни [4, с. 169].

Отже, запобігання злочинності – це соціальна політика держави, спрямована на подолання криміногенно небезпечних протиріч у суспільних відносинах з метою їх позитивного вирішення і поступового витиснення (так зване загальносоціальне запобігання), а також спеціальна випереджальна практика протидії формуванню і реалізації на різних стадіях злочинних проявів (спеціально-кримінологічне запобігання) [5, с. 16].

Говорячи про спеціально-кримінологічне запобігання злочинності з точки зору використання мережі Інтернет, необхідно зазначити, що основними нарядами цієї роботи є: використання соціальних Інтернет-мереж для моніторингу кримінологічно значимої інформації, створення спеціалізованих блогів, організації чатів; задіяння Інтернету речей (електронні пристрої для дистанційної ідентифікації місця знаходження особи; системи дистанційного контролю концентрації алкоголю в крові водія та ін.); створення спеціалізованих сайтів із практичними рекомендаціями щодо запобігання фоновим для злочинності явищам; Інтернет-картографування кримінологічної інформації та ін.

Необхідно зазначити, що соціальні мережі для запобігання злочинності використовуються вже тривалий час правоохоронцями низки держав. Правоохоронці намагаються використовувати нові технології, зокрема і ті, що отримані завдяки наявності соціальних мереж, для виявлення, розкриття, розслідування та попередження злочинів. Ними здійснюється постійний моніторинг підозрілих блогів, чатів, сайтів тощо з метою отримання оперативно вагомої для правоохоронців інформації. Також соціальні мережі широко використовуються правоохоронними органами зарубіжних країн як засіб для зв'язків із громадськістю у тому числі з метою отримання криміналістично значимої інформації. Сьогодні, в контексті сучасного стану протиправного використання соціальних мереж, прогнозованого зростання у найближчому майбутньому кількості та суспільної небезпеки реальних і потенційних загроз, що виходять із кібернетичного простору, можна констатувати, що створення ефективної системи протидії таким деструктивним явищам і локалізації відповідних загроз можливе лише через безпосереднє використання правоохоронними органами нашої держави у взаємодії із компетентними органами інших зарубіжних країн специфічних можливостей самих соціальних мереж [6, с. 277, 280].

Необхідно зазначити, що моніторинг соціальних Інтернет-мереж може бути також використаний для запобігання доведенню до самогубства. Відомо, що негативним напрямом застосування мережі Інтернет є поширення в соціальних мережах координованих ігор для неповнолітніх з метою доведення гравця до самогубства, а також здійснення Інтернет-моббінгу (кібермоббінгу, кібербуллінгу). При цьому Інтернет-моббінг (Internet-mobbing) – це умисні образи, погрози, дифамації і повідомлення іншим даних, що компрометують за допомогою сучасних засобів комунікації, як правило,

протягом тривалого періоду часу. Інтернет-моббінг здійснюється в мережі Інтернет за допомогою електронної пошти, програм для миттєвого обміну повідомленнями в соціальних мережах, а також через розміщення на відеопорталах непристойних відеоматеріалів [7]. Необхідно зазначити, що з метою посилення відповідальності за доведення до самогубства до ст. 120 Кримінального кодексу України [8] Законом України від 8 лютого 2018 року № 2292-VIII [9] були внесені зміни щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння вчиненню самогубства.

Зарубіжний досвід вказує на важливість запобігання Інтернет-моббінгу. Зокрема, у Канаді існує спеціалізована національна мережа PREVNet, яка об'єднує 130 провідних канадських дослідників та 62 національні молодіжні організації. На сайті PREVNet надається інформація у вигляді практичних рекомендацій для неповнолітніх та їхніх батьків щодо вирішення вказаної проблеми. Також проводяться відповідні тренінги та надаються роз'яснення з юридичних питань [10].

Інтернет речей (англ. Internet of Things, IoT) – концепція мережі, що складається із взаємозв'язаних фізичних пристроїв, які мають вбудовані датчики, а також програмне забезпечення, що дозволяє здійснювати передачу і обмін даними між фізичним світом і комп'ютерними системами за допомогою використання стандартних протоколів зв'язку [11]. З точки зору кримінології, застосування Інтернету речей можливе у вигляді різноманітних датчиків, контрольних пристроїв та інших технологічних елементів. Зокрема, електронний браслет – це електронний пристрій, закріплений на підконтрольній особі, що перебуває під домашнім арештом, або на засудженому до покарання у вигляді обмеження свободи з метою його дистанційної ідентифікації місця знаходження [12]. Технологічно можливе отримання відповідної інформації у вигляді SMS-повідомлень або повідомлень на електронну пошту.

Ще одним напрямом використання Інтернету речей для запобігання злочинності, що застосовується в США, є розроблення системи контролю концентрації алкоголю в крові водія з можливістю блокування запуску двигуна транспортних засобів у разі, якщо водій перебуває в нетверезому стані (The Driver Alcohol Detection System for Safety – DADSS). Система дозволяє дистанційно встановити концентрацію алкоголю в крові водія – Blood alcohol concentration (BAC) [13].

Дія системи DADSS складається з трьох рівнів оцінки. Спеціальні датчики, що стежать за станом повітря, захоплюють найменші випаровування алкоголю в повітрі і передають інформацію бортовому комп'ютеру. Ці датчики знаходяться на передній панелі автомобіля або зверху, тобто там, куди потрапляє повітря, що видихається водієм. Датчики другого типу встановлені на кермі та під час контакту з долонями водія за станом електропровідності шкірних покривів визначають наявність алкоголю в крові. Третій рівень оцінки складається з відеокамери та програмного забезпечення, яке за станом шкірних покривів та за поведінкою водія робить висновок про його стан. У разі збігу інформації, яка надійшла від усіх цих датчиків щодо нетверезого стану водія, комп'ютер приймає рішення блокувати запуск двигуна [14]. При цьому на автомобілі активується звуковий сигнал. Поліції надсилається „попереджувальне SMS”, що містить інформацію про місце розташування та номер транспортного засобу. Крім поліції, SMS може надсилатися членам сім'ї [15, с. 45]. Також можливий варіант надсилання інформації на електронну пошту.

Необхідно зазначити, що запобігання фоновим для злочинності явищам є важливим складником запобігання злочинності в цілому. При цьому фонові для злочинності явища є формами масової асоціальної поведінки (наркотизація, алкоголізація, нелегальна міграція, проституція, дитяча безпритульність тощо), їх поширення в перспективі закладає фундамент, окреслює контури майбутньої кримінальності суспільства [16, с. 7].

Говорячи про спеціально-кримінологічне запобігання фоновим для злочинності явищам необхідно зазначити, що Управлінням ООН з наркотиків і злочинності (United Nations Office on Drugs and Crime – UNODC) розроблені рекомендації щодо використання мережі Інтернет для запобігання наркоманії, зокрема щодо створення спеціалізованого сайту з даної проблеми [17]. При цьому сайт повинен містити: інформацію про організацію, що створила сайт, її досягнення та принципи роботи; інформацію про наркотики та наслідки їх негативної дії на організм людини; загальну правову інформацію з даного питання; посилання на подібні організації; детальну інформацію про те, як зацікавлені особи можуть брати участь у даному проєкті, та адреси відповідних контактних центрів (у т. ч. для отримання інформаційного буклету); посилання на інформаційні завантаження запобіжного характеру та посилання на джерела інформації розміщеної на сайті. Також доцільним є забезпечення можливості

обміну повідомленнями відвідувачами сайту (тільки після певної перевірки) [18].

Для спеціально-кримінологічного запобігання злочинності можливе також використання картографування кримінологічної інформації – способу візуалізації на карті різноманітних правопорушень, який використовується аналітиками насамперед для аналізу злочинів і конкретизації специфіки їх скоєння. [19]. Крім того, Інтернет-картографування є зручним способом отримання необхідної інформації. Зокрема, у США функціонує безкоштовний Інтернет сервіс – Family Watchdog, який допомагає отримати інформацію щодо зареєстрованих осіб, що скоїли злочини, пов'язані із сексуальним насильством. Важливим є те, що Family Watchdog здійснює картографування злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством. Досить увести пошукові дані (наприклад, певну адресу або ім'я та прізвище), і користувач сайту має можливість бачити інформацію даного виду на карті та отримати докладні дані про злочинця (його фото, прикмети, коли був звільнений або ще перебуває у в'язниці, стаття, за якою відбував або відбуває покарання та ін.) [20].

Висновки

Підсумовуючи, можна зазначити, що використання Інтернету для спеціально-кримінологічного запобігання злочинності можливе за такими напрямками: використання соціальних Інтернет-мереж для моніторингу кримінологічно значимої інформації, створення спеціалізованих блогів, організація чатів; задіяння Інтернету речей (електронні пристрої для дистанційної ідентифікації місця знаходження особи; системи дистанційного контролю концентрації алкоголю в крові водія та ін.); створення спеціалізованих сайтів з практичними рекомендаціями щодо запобігання фоновим для злочинності явищам; Інтернет-картографування кримінологічної інформації та ін. Важливим є також створення умов щодо використання Інтернету для підвищення рівня комунікації між громадськістю та правоохоронними органами.

Список використаних джерел:

1. ГПУ: в Україні за півроку було вчинено майже 4,5 тис. умисних убивств. URL: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1742154-gpu-v-ukrayini-za-pivroku-bulo-vchineno-mayzhe-4-5-tis-umisnikh-ubivstv> (дата звернення: 25.07.2018).

2. Бесчастний В. Кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 1. С. 207-213. URL: <http://pgj-journal.kiev.ua/archive/2017/1/40.pdf> (дата звернення: 25.07.2018).

3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. К.: Видавничий Дім „Ін Юре”. 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

4. Иванов Ю.Ф., Джужа О.М. Кримінологія: навч. посіб. 2-ге вид., доповн. та переоб. К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2008. 292 с.

5. Голина В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/NMP_0016.pdf (дата звернення: 25.07.2018).

6. Гавловський В.Д. Щодо використання соціальних мереж для виявлення, розкриття та попередження злочинів. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). Київ: Міжвідом. наук. дослід. центр з проблеми боротьби з організ. злочинністю. 2012. № 2 (28). С. 271-282.

7. Кібермоббінг. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Кібермоббінг> (дата звернення: 25.07.2018).

8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25-26. Ст. 131.

9. Про внесення зміни до статті 120 Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння вчиненню самогубства: Закон України від 8 лютого 2018 року № 2292-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2018. № 13. Ст. 72.

10. PREVNet – Canada's authority on bullying prevention. URL: <https://www.prevnet.ca/bullying/cyber-bullying> (дата звернення: 25.07.2018).

11. Інтернет речей. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інтернет_речей (дата звернення: 25.07.2018).

12. Электронный браслет. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Электронный_браслет (дата звернення: 25.07.2018).

13. Driver Alcohol Detection System for Safety (DADSS). URL: <https://www.dadss.org/program-overview/> (дата звернення: 25.07.2018).

14. Машины откажутся ехать, если учуют запах алкоголя. URL: <https://ru.pokerstrategy.com/forum/thread.php?threadid=921102> (дата звернення: 25.07.2018).

15. Rajesh Kumar Jakkar, Roop Pahuja, Raj Kumar Saini, Bhagirath Sahu, Natwar. Drunk-Driver Detection and Alert System (DDAS) for Smart Vehicles. American Journal of Traffic and Transportation Engineering. 2017. 2(4). P. 45-58. URL: <http://article.sciencepublishinggroup.com/pdf/10.11648.j.ajtte.20170204.12.pdf> (дата звернення: 25.07.2018).

16. Світлична Ю.О. Фонови для злочинності явища як індикатор криміногенної обстановки в регіоні. Зб. тез Всеукр. наук.практ.конф.: Фонови для злочинності явища: запобігання та протидія (27 квіт. 2018 р., м. Харків) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Харків: ХНУВС.

2018. 122 с. URL: https://visnikkau.webnode.com.ua/_files/.../Збірник_тез_27.04.2018%20%20макет.pdf (дата звернення: 25.07.2018).

17. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/about-unodc/index.html?ref=menutop> (дата звернення: 25.07.2018).

18. INTERNET – using the internet for drug abuse prevention / United Nations Office on Drugs and Crime. Printed in Austria V.03-80721–April

2003–650. p. 49. URL: https://www.unodc.org/pdf/.../handbook_internet_english.pdf. (дата звернення: 25.07.2018).

19. Кримінальна картографія. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримінальна_картографія (дата звернення: 25.07.2018).

20. Family Watchdog. URL: <https://www.familywatchdog.us/> (дата звернення: 25.07.2018).

Статья посвящена исследованию проблем использования Интернета для специально-криминологического предупреждения преступности. Сделан вывод о совершении указанного предотвращения по следующим направлениям: использование социальных Интернет-сетей для мониторинга криминологически значимой информации, создание специализированных блогов, организация чатов; задействование Интернета вещей (электронные устройства для дистанционной идентификации места нахождения лица; системы дистанционного контроля концентрации алкоголя в крови водителя и др.); создание специализированных сайтов с практическими рекомендациями по предотвращению фоновых для преступности явлений; Интернет-картографирование криминологической информации и др. Важным является также создание условий для использования Интернета с целью повышения уровня коммуникации между общественностью и правоохранительными органами.

Ключевые слова: Интернет, специально-криминологическое предупреждение, преступность, социальные Интернет-сети, Интернет вещей.

The article is devoted to the research of the problems of using the Internet for special crime prevention. A conclusion is made on the implementation of the aforementioned prevention in the following areas: use of social Internet networks for monitoring criminologically relevant information, creation of specialized blogs, organization of chats; Internet usage of things (electronic devices for remote identification of a person's location; remote control system for concentration of alcohol in the blood of the driver, etc.); creation of specialized sites with practical recommendations for preventing background criminality phenomena; online mapping of criminological information, etc. It is also important to create conditions for the use of the Internet in order to increase the level of communication between the public and law enforcement agencies.

Key words: Internet network, special-criminological prevention, crime, social Internet networks, Internet of things.

